

***Der Friede sei mit dir* BWV 158**

Kantata Bacha *Der Friede sei mit dir* (*Pokój niechaj będzie z Tobą*) BWV 158 to bodaj najkrótszy znany pełny utwór mistrza w tym gatunku. Dzieło było przeznaczone najprawdopodobniej na trzeci dzień świąteczny Wielkanocy. Nic jednak nie wiadomo ani o dacie powstania kompozycji, ani o jej pierwszym wykonaniu. Zachowała się tylko rękopiśmienna kopia BWV 158 (i to jedynie trzech pierwszych części) sporządzona przez Christiana Friedricha Penzela (1737-1801) – jednego z ostatnich uczniów Jana Sebastiana, późniejszego kantora w Merseburgu. Penzel znany jest badaczom Bacha m.in. z faktu, że dla własnych potrzeb, w celu wykonania, przepisywał liczne dzieła mistrza (już po jego śmierci) z materiałów dostępnych wówczas w lipskiej Szkole św. Tomasza, albo z jego rękopisów będących w posiadaniu Wilhelma Friedemanna – najstarszego syna wielkiego kompozytora. Wśród znawców tematu panuje wszak przekonanie, że kantata BWV 158 musiała zostać napisana jeszcze przed rokiem 1735, na co wskazywać miałyby pewne cechy stylistyczne dzieła. Przypisanie utworu do liturgii trzeciego dnia Wielkiej Nocy wynika natomiast z interpretacji teologicznej samej jego treści. Tak naprawdę, wszystko jednak pozostaje w sferze hipotez, gdyż część II i III kantaty (jak twierdzą z kolei wybitni muzykolodzy z kręgu Archiwum Bachowskiego w Lipsku – Hans-Joachim Schulze i Christoph Wolff) należały pierwotnie do bliżej dziś nieokreślonej kantaty Bacha na święto Oczyszczenia Marii (Mariä Reinigung) obchodzone 2 lutego. Martin Petzold – autor dwóch sążnistych tomów komentarzy teologicznych do wszystkich kantat Bacha, przypisał zaś BWV 158 do wtorku wielkanocnego roku 1734, który wtedy wypadał 27 kwietnia i do nabożeństwa porannego odprawianego wówczas w kościele św. Tomasza. Joshua Rifkin jednak sugeruje jako datę pierwszego wykonania trzeci dzień świąt Zmartwychwstania – 30 marca roku 1728. Nieznany pozostaje wreszcie autor libretta kantaty. Zidentyfikowane teksty wykorzystane w utworze to: pierwsza zwrotka pieśni *Welt ade, ich bin dein müde* (*Żegnaj świecie, jestem tobą zmęczony*) lipskiego teologa Johanna Georga Albinusa z roku 1649 w ustępie II kantaty i piąta strofa słynnego chorału Marcina Lutera *Christ lag in Todes Banden* (*Chrystus leżał w więzach śmierci*) z roku 1524 w ustępie IV. Na całość BWV 158 składają się w sumie cztery fragmenty przeznaczone do wykonania przez dwa głosy – bas i sopran (z pełną obsadą wokalną tylko w końcowym chorale).

Tekst części I kantaty nawiązuje do czytania z Ewangelii Łukaszej przeznaczonej na wtorek wielkanocny, jak to było w Lipsku w czasach Bacha, do fragmentu o ukazaniu się Jezusa zmartwychwstałego uczniom, gdy ci siedzieli zgromadzeni przy stole w Wieczerniku (Łk 24, 36-47). Stąd też zawołanie „Pokój niechaj będzie z tobą”, w nawiązaniu do pozdrowienia Jezusa skierowanego do uczniów „Pokój z wami”, otrzymało w otwierającym kompozycję recytatywie kształt łagodnego i melodyjnego ariosa basowego. I znowu czytelna jawi się symbolika zastosowanego tu głosu, który należy jednoznacznie interpretować jako *Vox Christi*. Owo muzyczne opracowanie pozdrowienia „Der Friede sei mit dir” stanowi przerywnik (niczym w litanii) między kolejnymi wierszami tekstu recytatywu, w których w powiązaniu z różnymi zdarzeniami opisanymi w Starym i Nowym Testamencie mowa o tym, jakie cudowne skutki przyniosło ludziom Zmartwychwstanie Jezusa, a więc radość, zbawienie i pokój

wieczny. Dlatego też czytelne i jasne pozostają w tym recytatywie odniesienia do Listu do Kolosan, gdy śpiewa się o „splaceniu grzechów rachunku długiego” (Kol 2, 14), albo do Listu do Galatów o „wybawienia od przekleństwa Prawa” (Gal 3, 13), czy wreszcie do tematu pozbawienia mocy „książąt tego świata” w nawiązaniu do Księgi Wyjścia (12, 27) i wspomnienia obmycia win w krwi Baranka. Tekst chorału końcowego „Der Würger kann uns nicht rühren” („Niestraszny już nam dusiciel”) potwierdza przesłanie recytatywu rozpoczynającego kantatę i ustanawia niejako puentę całej kantaty. Części II i III w kantacie wiążą się z przesłaniem wstępnego recytatywu i końcowego chorału tylko pośrednio, przez odniesienie do Kantyku Symeona (Łk 2, 22-32) i wyrażone w jego hymnie życzenie odejścia z tego świata w pokoju, skoro spełniona została obietnica dana mu przez Boga. Konstrukcja tekstu kantaty jawi się jednak jako logiczna. Skoro tematem Kantyku Symeona jest śmierć w stanie błogosławieństwa, to konkluzja kantaty dotyczy pewności zmartwychwstania i życia wiecznego. Ową szczególną łaską, której dostąpią zbawieni w niebie będzie – jak to zostało napisane w Liście św. Piotra, a podkreślone w tekście drugiego recytatywu – „niezwiędła korona chwały” (P 5, 4).

Od strony muzycznej część II kantaty to duet sopranowo-basowy z koncertującymi skrzypcami, przy czym głos sopranowy podaje melodię chorału (kompozycji Johanna Rosenmüllera) i tekst chorału w formie podstawowej, bas zaś wyśpiewuje go w formie ozdobnej. Następujący potem recytatyw po krótkim fragmencie deklamacyjnym przechodzi w melodyjne arioso, w którym szczególnego opracowania doczekały się istotne dla Bacha słowa „korona niebieska” („himmlische Krone”). Co ciekawe – powtórzone zostało w tym arioso kluczowe zdanie z poprzedniego duetu: „Da bleib ich, da hab ich Vergnügen zu wohnen, da prang ich gezieret mit himmlischen Krone” („Tam zostanę, tam zamieszkać z rozkoszą, tam ozdobi mnie niebiańska korona”).

Szymon Paczkowski